

Dr. Rudolf Steiner
Dějiny lidí ve světle duchovního bádání
(Menschengeschichte im Lichte der Geistesforschung)

Šestnáct přednášek přednesených v Berlíně
mezi 19. říjnem 1911 a 28. březnem 1912

Původ člověka ve světle duchovní vědy
(Der Ursprung des Menschen im Lichte der Geisteswissenschaft)

8. přednáška
Berlín 4. ledna 1912

GA 61

PŮVOD ČLOVĚKA VE SVĚTLE DUCHOVNÍ VĚDY

Co duchovní věda, z jejichž hledisek se zde v těchto přednáškách bude mluvit, má říci o důležité otázce týkající se původu člověka, o to musí mít v podstatě nejvyšší zájem všechny osobnosti, které se zajímají o tuto duchovní vědu a o významné otázky světových názorů. Otázce původu člověka byl totiž věnován v posledních desetiletích nesmírný zájem ze všech stran. Tento zájem byl podnícen zvláště ve druhé polovině devatenáctého století v důsledku velkého obdivuhodného pokroku přírodních věd. A lze pochopit, že při naléhavosti, s jakou se přírodní vědy pokusily v těchto posledních desetiletích povznést se ke světovému názoru, musela být otázka o původu člověka neustále předkládána; do jisté míry se nacházela v centru moderních otázek světových názorů.

Na první pohled by se mohlo zdát, jako kdyby právě vůči této otázce o původu člověka ten světový názor, který v naší přítomnosti chce spočívat v pevně půdě přírodní vědy, a onen názor, který je tu zastáván jako duchovní věda, byly navzájem v nejpříkřejším rozporu. Když se však zaměříme na poměry v rámci přírodovědeckého rozvoje, jak existovaly ještě před několika desetiletími nebo možná ještě zcela nedávno, pak by se mohlo v nejvyšší míře jevit jako přijatelné přijmout takový příkrý protiklad. Stačí totiž jen uvážit, co to znamenalo v roce 1864, když z Darwinových přírodovědeckých názorů, které tenkrát byly sice nejnovějšího data, ale přece jen už na cestě zaujmout nejširší kruhy, na jednom německém shromáždění přírodovědců, dříve ještě než sám Darwin se jasně vyslovil pro použití svých zásad na otázku o původu člověka, použil Ernst Haeckel tyto darwinovské zásady na vědu o člověku takovým způsobem, že energicky, směle a odvážně zastával názor nejen na příbuznost člověka ve vztahu k jeho postavě a životním poměrům s vyššími zvířaty, ale že energicky zastával hledisko bezprostředního reálného původu, skutečné zrození člověka z vyššího zvířecího světa.

Tenkrát se vyžadovalo v nejširších kruzích, pokud v tomto směru chtěl být badatel bez předsudků, že nastávající objevy přírodovědeckého bádání budou neustále více potvrzovat a dokazovat, co Ernst Haeckel v roce 1864 vyslovil jako smělý program bádání: Zaměření a uspořádání všech přírodovědeckých zásad tím způsobem, aby se mohlo dokázat, jak pozvolna se ze zvířecích řádů vyvinul řád lidský. Kdyby se ověřilo to, co Haeckel tenkrát zvěstoval jako určitý program, co pro něj však platilo jako nezvratitelná pravda, kdyby se přírodovědecký výzkum dal cestou, kterou on předpokládal, pak by bezpochyby ještě dnes zmíněný radikální rozpor mezi přírodní

vědou a duchovní vědou existoval. Avšak k tomu nedošlo. Přírodní věda dospěla v podstatě k naprosto jiným výsledkům a přivodila jejich důsledky, obzvláště v posledních desetiletích, než se tenkrát předpokládalo. A že dnes máme ještě tak velké potíže, je vidět jasně z toho, když se jedná o objasnění vztahu přírodní vědy k duchovní vědě. To pochází jedině a pouze z toho, že populární rozšíření a prohloubení přírodovědeckého poznání nedrží krok s objevy a odhaleními tohoto poznání. Jsme dnes ještě vůči populárnímu vědomí na tom tak, že v nejširších kruzích je rozšířena jako pevné dogma víra, obzvláště však v populární literatuře názor, jako kdyby na pevné půdě přírodovědeckých poznatků stál jen ten, kdo se dnes zcela podrobí tvrzení, že člověk se vnějškově, reálně, jak na něj můžeme pohlížet vnějšími smysly, postupem času vyvinul ze zvířecích forem, které ve zvířecí řadě svým utvářením a podle jejích životních poměrů s ním hraničí. Tato víra je velmi rozšířena. Můžeme ještě všude slyšet, že tomu, kdo proti této víře, proti tomuto dogmatu chce něco namítat, se jednoduše odpoví: Nevíš nic o tom, co z toho vyplývá jako světový názor, jestliže stojíš opravdu na pevné půdě přírodovědeckých skutečností. V nejširších kruzích se vlastně o tom nic neví. Neboť populární literatura líčí všechno tak, že nemůžeme nic vědět o tom, že tato víra byla v posledních letech opravdu narušena. A to, co přírodní věda dnes přináší jako skutečnosti týkající se naší otázky, se vlastně pro materialisticky monistický světový názor dostalo do povážlivé blízkosti toho, co praví duchovní věda. Dalo by se tedy říci: Způsob, jakým se přírodní věda vyvinula ve vztahu k naší otázce v posledních desetiletích, je takový, že by se vesměs muselo pochybovat o zastaralých názorech o přímém vzniku člověka ze zvířecí řady, s ním hraničící. A budeme-li se jen stručně zabývat cestou, kterou se tato věda dala, dříve než se pustíme do duchovně-vědeckých záležitostí, ukáže se nám, jak je správné, že duchovní věda vlastně dnes může mnohem méně přijít do rozporu s přírodní vědou, než jsou v rozporu přírodovědecké teorie a hypotézy, které stále ještě zastává materialistický monistický světový názor na skutečnosti přírodní vědy.

Obraťme se, abychom stručně naznačili, co se událo, zpět k názorům, které například v šedesátých - sedmdesátých letech devatenáctého století se mohly rozšířit. Co se tenkrát pochopitelným způsobem utvořilo u Darwina a jeho bezprostředních více nebo méně jemu blízkých nebo jeho převyšujících stoupenců, když Darwin sám po vydání své knihy r. 1858 „O vzniku druhů ve zvířecí a rostlinné říši“ r. 1871 sepsal svou duchaplnou knihu „Původ člověka a pohlavní výběr“. Tu vznikl názor, že kdysi v době, která dlouho předcházela době naší, se pravděpodobně vytvořil člověk z forem, které pat-

ří jistému druhu opic, forem, které se sice nemusí krýt s formami tohoto zvířecího druhu, jenž se udržel až do našich dnešních dnů, ale přece určitým způsobem je s nimi vnějškově zpřízněn tvarem. Za předka člověka byla pokládána bytost, která měla čtyři končetiny, jež na rozdíl od dnešního rozdělení čtyř končetin člověka na ruce a nohy byly utvářeny stejnoměrněji; byla to jakási čtyřruká bytost, u níž i dnešní, v nohy přetvořené končetiny byly podobné rukám. Tedy člověk byl asi jakýmsi čtyřrukým šplhavcem, pokrytým ještě vlasovou pokrývkou, s nedokonale vyvinutým mozkiem a přiměřeně jinak utvářenou lebeční schránou. A pak se možná dále vyvíjela ve víceméně přímé linii až k dnešnímu člověku taková opici podobná bytost přizpůsobením se poměrům a vším, co vyplývalo z boje o bytí. Šlo to tak daleko, že se lidé prostě neoddávali jen názoru, jako kdyby se vnější formy a životní poměry člověka, náležející spíše do zvířecí oblasti, vyvinuly pozvolna z tvaru podobného zvířeti, ale jako kdyby i všechny duchovní činnosti člověka představovaly vyšší stupeň utváření, co se ve světě zvířat nachází jako činnost podobná duševním a duchovním činnostem člověka.

Obzvláště se usilovalo o to ukázat, že to, co je lidské myšlení, lidské cítění a lidské chtění a podstata tohoto chtění jako měřítko mravního světového názoru, ukazuje se jen jako komplikace. Vytvoření jednodušších, primitivnějších duševních a duchovních činností, které nacházíme také ve zvířecí říši, se asi pak právě tak zkomplikovalo a přetvořilo jako vnější formy mozku nebo končetin. Bylo by důležité, že by takový názor musel vést k domněnce, že vše, co člověk prožívá dnes jako svoje duchovno, jako obsah svého duševního života, je vlastně jen produktem, výrazem fyzicky tělesného života, který můžeme sledovat nazpět v dobách, v nichž existoval jen ještě zvířecky se uskutečňující tělesný život; pro tyto dávné doby ještě nemá smysl mluvit o takovém duchovním postupu nebo duchovním obsahu, jak se vyžívá dnes v lidské duši. Podle toho se lidský duchovní život asi vytvářel jako jakási nadstavba nad dřívějšími nižšími formami. Takže by tu nebylo žádné oprávnění duchovní život člověka, jak se prožívá v duši, pro což lidé připouštěli tak dlouho vyšší, čistší původ, navázat bezprostředně na duchovní svět, který se rozprostírá do našeho fyzického světa. A pro ještě dávnější doby v minulosti by vyplynulo, že zvířecí život se vyvinul z nižších forem a že to, co může být nazýváno duchovno a duševno ve zvířeti, musí být odvozeno z bytí v pravěku, kdy existovaly jen ty procesy a podstatné skutečnosti, u nichž, má dnešní člověk sklony nepovažovat je za prožité a protkané zasahováním něčeho duchovního. Tím však by byl duch prohlášen z hlediska světového názoru jako zdání, jako nějaká zdánlivá podstata, která jakoby tryskala z tělesna a veš

keré duchovno by se dalo odvodit z toho, co nás obklopuje - hmotně jako smyslovost.

Je zajisté dostatečně známo, jak v druhé polovině devatenáctého století vyrůstaly jako houby po dešti proudy světových názorů, které byly zcela oživeny duchem právě charakterizovaným, které spatřovaly svou výši v tom, že skončují se vším, co přinesly staré názory o původu člověka z duchovního světa a o přijetí člověka do duchovního světa, když člověk prošel branou smrti. Právě nejpoctivější smysl pro pravdu a zbystřené intelektuální svědomí v průběhu devatenáctého století u nejčtetnějších osobností vedly k takovému světovému názoru. Ke světovému názoru, který tenkrát třeba neměl materialistické smýšlení v pozadí, který chtěl jednat a myslet naprosto v souladu s ušlechtilým a pravým idealismem, a který si říkal: Žádný člověk nemůže doufat v to, že náleží bezprostředně duchovnímu světu, ale jediné v to, že duch, který se vyvinul z materiálního bytí, najde v lidské duši více nebo méně dlouhé bytí. Že si dokonce lidská kultura bude dále v průběhu vývoje vytvářet duchovno. To však, co by člověk mohl sám konat v duchovnu, se ani neukryje v duchovním světě, ale mohlo by úplným odstraněním lidské osobnosti a individuality dále žít jen v tom, co vytváří lidský rod jako kulturu. Ano, dá se říci, že dokonce u mnoha lidí se do takového názoru přimísilo mimořádně mnoho duševního heroismu, a že právě u vedoucích osobností na tomto poli nesmí být konstatován nejmenší stupeň nějakého protikladu k morálním světovým názorům. Hodně lidí si totiž řeklo, že právě to, o co duše musí usilovat, rozumí-li dobře sama sobě, působí nesobecky na základě toho, co může získat ve světě, a opět se pak nesobecky obětuje, plně si uvědomujíc, že zanikne a že budou dále žít jen její činy. Opětovně se zdůrazňovalo, že je to vlastně egoismus hledat v jakékoli formě nesmrtelnost.

Duchovní věda nemá sklon kázat věci, které vzešly z pravého smyslu pro pravdu a z intelektuálního smýšlení, ale musí rozumět, jak se takové názory tvoří. Nikdy by se duchovní věda nemohla zabývat tím, aby kázala světové názory tak, jak se to často děje ve světě, že poukazuje na morální osudovost, což musí vyplynout z charakterizovaného světového názoru. Aleje něco jiného, když se ukáže objektivní názor na svět, hlubší vědění a hlubší poznání samotné v takovém světovém názoru jako zchátralé. A tu musíme říci: Všechno, co se tak obdivuhodným způsobem vykonalo v dějinách vývoje, ve srovnávací anatomii, v nauce o zkamenělinách a geologii a v ostatních přírodních vědách a co zdánlivě tak jednoznačně poukazovalo na to, že se musí takový světový názor potvrdit, to stále více vedlo k tomu, že se stalo nemožné, dnes na základě přírodovědeckých skutečností zastavit se u takového

světového názoru. Proto jistí badatelé, z nichž zde můžeme uvést jen určité typy ve stručných rysech, jimiž budeme charakterizovat vývoj světového názoru, došli k tomu proti představám, které se vytvořily na základě dřívějších domněnek a hypotéz právě proto bojovat, protože nej pokrokovější přírodovědecké poznání odhalilo skutečnosti, které vůbec nesouhlasí s určitými hypotézami a názory. Budiž zde vyzdvížena osobnost Kollmanna, protože je typická pro názory, u nichž shledáme, že je v mnohých odstínech zastupují i jiné názory a to proto, že se opírají o skutečnosti. Kollmann musel z toho, co vyplývalo z pozorování člověka před zrozením, z lidského zárodku a ze zvířecích zárodků před jejich narozením a z toho, co mu předkládala nauka o zkamenělinách, dojít k závěru, že je nemožné domnívat se, že předkové člověka v dřívějších dobách byli utvářeni tak, jak se např. domnívali ortodoxní darwinisté v sedmdesátých letech devatenáctého století a ještě dnes se domnívají. Bylo by nemožné brát lidi s jejich postavou tak, že by nízký útvar čela, ustupující dozadu, byl postřehován jako scvrklý mozek, tedy postava, která by připomínala dnešní opičí postavu. Ale jmenovaný badatel se naopak díky svým objevům neustále domníval, že musíme právě naopak přijmout mozkovou konfiguraci, sahající daleko za dnešní uzavřenost lidského a opičího mozku, z níž se poté vytvořil dnešní opičí mozek z původní formy, která musela být dnešnímu lidskému mozku mnohem podobnější než současný opičí mozek. Takže v dnešním opičím mozku by se měla spatřovat znetvořenina formy, která už dnes neexistuje, a která tím, že se ve svém tvaru stala určitější, měla by se brát jako kmenová forma lidského mozku. Kromě toho se tentýž badatel domníval, že se člověk nedá odvodit z forem vyšších zvířat, ale musel by se odvozovat z malých, trpasličích bytostí. A všude hledal zbytky takového starého trpasličího lidského pokolení.

Necháme-li působit takovouto hypotézu na svou duši, tak si řekneme: Vlastně brzy je vyřešena otázka, proč nauka o zkamenělinách, geologie, nemůže vykázat žádné pravé doklady od takového Kollmannem předpokládaného pračlověka a proč všechno, co současně může být nalezeno ze zkamenělých opic a člověka, se od této pralidské formy odlišuje. To může být pochopeno brzy. Když se zaměříme na dnešní zemské poměry, musíme si říci: Je nemožné, aby taková praforma, která by byla lidská a zároveň opičí, byla dnes životaschopná, aby mohla existovat v dnešních pozemských životních poměrech. Z toho však bezprostředně následuje, zda teď badatel více nebo méně zřetelně vysloví, že přece musí předpokládat, že země musela mít v dřívějších dobách zcela jiné poměry než dnes. Že se musíme ohlédnout na dřívější doby, které měly zcela jiné životní podmínky, a že bychom

nemohli na žádné zemi, která by již měla dnešní životní podmínky, nalézt kmenovou formu dnešního člověka. Museli bychom se vrátit k takovým zemským podmínkám, které by se hodně lišily od toho, jaké máme představy o dnešních životních podmínkách. Člověk je takovou přírodovědeckou domněnkou odkázán na to, že naše země musela mít v pravěku zcela jinou podobu a všechny poměry musely být jiné, než jsou dnes.

Tím však se celá otázka, jak se vyvinula ve druhé polovině devatenáctého století, úplně posune. Jak se stalo, že přírodní badatelé pokročili k takovému světovému názoru? Tím, že z vlastních představ svým smyslem pro pravdu a svým intelektuálním vědomím se museli rozejít se starým názorem. Tak například s Linnéovým názorem, podle něhož by jednotlivé formy živočichů ve světě byly postaveny vedle sebe. Zdálo se, že tento názor neodpovídal výši vědeckého výzkumu přijímat libovolné akty tvoření, které by určily jednotlivé formy zvířat a vedle nich i člověka na zemi. Když přistoupíme na to, proč se tento názor nezdál vědecký, tak na to musíme odpovědět: Právem se zdál nevědecký, když vezmeme v úvahu zákony a tvůrčí podmínky živočichů, jak vládnu dnes. Neboť podle těchto přírodních zákonů se naprosto nedá spojit postavení zvířecích a lidských forem vedle sebe. Kdyby na druhé straně přírodovědecké skutečnosti samy nutily k tomu, jak jsme viděli z více nebo méně vědomých nebo z nevědomých vývodů uvedeného badatele, předpokládat zcela jiné poměry v zemském bytí pro doby dřívější, pak základna už neplatí. Pak nemůžeme říci, že pro tuto zemskou fázi by bylo stále ještě velmi obtížné myslit si jednotlivé formy živočichů v takové materiální nezávislosti na sobě a brát je jen jako na sobě duchovně nezávislé.

Jmenovaný přírodní badatel je pouze typ. Obzvlášť důležité je to, co mají říci takoví přírodovědečtí myslitelé jako Klaatsch a Snell. Pro ně platilo, a vyslovili to nejzřetelnějším způsobem, že podle toho, co se dá pozorovat jako přírodovědecké skutečnosti, nemůže být vůbec žádná řeč o tom, že člověk by byl v nějakém bezprostředním příbuzenství s vyššími opicemi, podobnými savcům. Není dnes možné zabývat se výsledky například krevního výzkumu v posledních letech, i když by to bylo zajímavé. Dnes se musíme více zabývat postavou člověka. Mohlo by se však říci totéž o Friedmannově krevním výzkumu, co se řeklo o morfologickém vývoji. Posledně jmenovaní badatelé shledali, že je úplně nemožné mluvit o tom, že se člověk vyvinul z vyšších savců, protože svědomité sledování toho, co máme dnes k dispozici jako výsledky nauky o zkamenělinách, nás vede k tomu uznat, že tvořivé síly a poměry tvorby vyšších savců samých mohou být brány jen tak, že vedou zpět

k základním formám, původním zvířecím formám; které musí být v podstatě vlastně myšleny tak jako původně jsou ve spojení se zemí. Jsou mnohem podobnější člověku než dnešním, opicím podobným savcům. Tedy dnešní opice by byly mnohem nepodobnější kmenovým formám, od nichž by musely být samy odvozeny, než je člověk vůči této kmenové formě.

Je to nyní mimořádně zajímavý obrat, který se obzvláště prostřednictvím Klaatsche dostal do vývoje zoologie, že badatelé byli nuceni k pojetí: Když například pozorujeme lidské ruce, tak je nemožné, byť jen okamžik, vážně myslit na to, že se utvořily z končetin dnešních vyšších savců, ale musíme obráceně předpokládat v pradávce době kmenové formy, které byly mnohem podobnější dnešním lidským rukám než dnešním končetinám vyšších zvířat. Tak jmenovaný badatel například uvedl: Vidíme-li gibona, tento podivuhodný, pro podobnost člověku vždy uváděný druh opic, že svými končetinami je ještě nejpodobnější lidským končetinám, tak se musí říci, že je nemá proto, protože se z jeho formy vytvořila forma člověka, ale protože si ze všech druhů opic nejvíce zachoval praformu, z které také pochází člověk, a kterou si také nejvěrněji zachoval. Tak se tento badatel dostal k tomu, že v dávno uplynulých dobách předpokládal jakési živočichy, kteří ve své celé konstituci byli takoví, že člověk, tak jak ho vnímáme dnes, si toho uchoval nejvíce a že nejvíce odchylek mají ty zvířecí formy, které se potom vyvinuly vedle člověka z těchto původních forem pravěku. Tak si pravděpodobně člověk zachoval nejvěrněji původní životní formu, která pro tohoto badatele existovala, dlouho předtím než tu byla nejen naše opičí plemena, ale i ostatní savci. Praforma tedy, která vede zpět do oněch dob, kdy tu ještě nebyli naši savci. A je zajímavé, že Klaatsch přímo říká, že si musíme tuto praformu zvířat myslit příbuznější starým dračím pokolením, o nichž vypráví geologie, než dnešním savcům a opicím, které ji znetvořily, jakoby mířily ke karikatuře, zatímco člověk šiji zachoval nejvěrněji.

To jsou věci, které nenacházíme u nějaké jakoby přírodními vědci fantasticky uznávané duchovní vědy, ale kterou uvnitř přírodovědeckého výzkumu nacházíme takovou, že badatelé se z toho, co zkoumají, cítí povinováni, něco takového tvrdit. Můžeme ovšem opět říci, že takoví vědci přece jen provádějí podivuhodné skoky a že se dá proti tomu hodně namítat. Ale když si zase představíme v duchu onoho podivuhodného živočicha, z něhož mají pocházet lidé a savci, tak si musíme přece jen říci: Za dnešních poměrů je takový živočich úplně nemožný; dnes vůbec nemůže existovat. Člověk si právě tehdejší formu přetvořil tak, že ji postupně přizpůsobil dnešním poměrům. Je zajímavé, že se badatel jako Klaatsch při vývoji oné praformy v člo

věka, což nemělo vůbec nic společného se zákony, pomocí kterých se vyvinuly různé podoby savců, cítí nucen, předpokládat jako vývoj z takové praformy právě ono místo, na němž musel být člověk co nejméně dotčen tím, co se v darwinistickém smyslu nazývá „bojem o bytí“. Říká totiž: Kdyby člověk musel prodělat boj o bytí se šelmami a tak dále v krajinách, kde byly šelmy obzvláště rozšířeny, tak by nikdy nemohl tento boj prodělat. Musel, aby to, co v něm bylo včleněno jako vývojová dispozice a mohlo se vytvořit, být uchráněn v poměrech, které byly tomuto boji o bytí vzdáleny. Takový badatel, protože přece jen zastupuje materialisticky monistické myšlení, se nám pokouší ukázat, jak se dnešní lidská noha vytvořila z končetinové podoby u prabytosti tím, že se domnívá, že druhý pár končetin byly jakési šplhací ruce. Pravděpodobně se - to je přirozeně čistá domněnka tohoto badatele - lidská pokolení nebo tato praforma lidského pokolení zdržovala v krajinách, kde žila v řídkých, ale vysokých stromech. Takže to sice nebyl šplhavec, avšak přece jen při přizpůsobení se svému šplhání, protože se mohl opírat o kmeny stromů, mohl vytvořit vyhloubení nohy a zvláštní ostrý úhel nastavení palce lidské nohy. Když se totiž člověk stal bytostí, míní Klaatsch, jež chodila po zemi, musel pro to mít už nohu utvořenou; musel tedy tuto nohu takto utvořit z jiných poměrů.

To je ovšem zvláštní závěr a podivuhodná domněnka. Neměla být totiž oprávněná námitka, že noha, když ještě byla šplhací rukou, musela být také přizpůsobena poměrům? V tomto případě materialisticky monistické myšlení nestačí. Zajímavé je však pozorovat, jak takový badatel přijde na to, aby odmítl onen princip utváření člověka z prabytosti, na nějž tak dlouho ortodoxní darwinismus kladl důraz: „boj o bytí“. Takže právě tento princip chce člověka tomuto boji o bytí vzdálit. Mohlo by se říci, že je nutno dnešní přírodovědecké skutečnosti nějakým způsobem brát tak, že by přinesly posílení a potvrzení programu světového názoru, který byl v ranních červánkách darwinismu tak směle navržen? Zdá se nám jako nanejvýš zajímavé poukázat na to, že přírodní badatelé museli poukázat na formy původu člověka, které dnes neexistují, které jsou pro přírodní badatele vymyšlené, pouze hypoteticky přijaté formy. A jde to tak daleko, že například Klaatsch vůči všem ideám, že se člověk bojem o bytí vyvinul z vyšších savců během doby ledové, může tvrdit, že to je dětská představa, která by dnes už nemohla být uznána za platnou. Samozřejmě je taková tímto badatelem nazvaná dětská představa stále ještě všude v populární literatuře zastávána. A ještě je v této populární literatuře dosti pisatelů, kteří uvádějí, že předkládají skutečnosti, zatímco to jsou jen hypotézy, které ztroskotají vůči tomu, co jiní badatelé uvádějí jako

skutečnosti. Tak přírodovědecké myšlení vede úplně jinam, než co dnes ještě mnohokrát podává přírodovědecký světový názor.

Jaký je tedy stručně načrtnutý postup přírodovědeckého bádání z doby dávné až do dnešní doby? V sedmdesátých letech 19. století se pravilo: Podívejte se na formy vyšších savců; tu máte jejich obraz, jak vypadal člověk v dávné minulosti! Dnes se říká: V těchto formách savců máte zvířecí formy, které vznikly jen tak, že se úplně odchýlily od toho, co tu kdysi žilo jako pračlověk, co nemůže být nalezeno ve zkamenělých vrstvách země, pro co neexistuje žádné vnější svědectví, ale co dnes pouze z toho, co se najde pomocí geologie, může být vykonstruováno. Přírodní věda sama nás vede k útvarům, které už dnes neexistují. Tak je člověk pravěku přiřčen k formám, které jsou opravdu velmi odchýlné od toho, o čem se ještě před poměrně krátkou dobou věřilo, že takto musel vzniknout člověk.

To je cesta, která nám jasně ukazuje, že musí bezprostředně vyústit v to, co má říci duchovní věda o původu člověka. Čím se odlišuje duchovní věda od přírodovědeckého materialistického monismu, pokud jde o otázky o původu člověka?

Duchovní věda musí předpokládat, že člověk, tak jak je dnes utvářen, vede zpět do minulosti. Naznačili jsme to jako cestu do nejbližší minulosti už i v těchto přednáškách; především, když ji sledujeme nazpět, jsme přivedeni k dřívějším životům, k dřívějším vtělením. Co dnes žije jako duch nebo duše v člověku, na to se musíme podle toho, co vyplynulo z našich posledních přednášek, dívat tak, že to nemůže být jen jeden život v rámci lidské tělesné formy, s nímž se především setkáváme ve smyslovém světě, ale že může být také život v tak zvaném odtělesněném stavu. Takže plný lidský život máme chápat tak, že se rozpadá na onu část, která se prožívá v době od narození nebo početí až do smrti, a onu část, která probíhá od smrti až k novému zrození, kdy žije člověk v čistě duchovním světě a vytváří a zužitkovává síly, které si osvojil ve fyzickém světě. Pak vkročí člověk novým zrozením do života tak, že sice nabude vnější tělesnou postavu, vnější tělesné formy s liniemi dědičnosti jako výsledek toho, co může zdědit po rodičích a dalších předcích, že však to, co je takto zděděno, neobsahuje vlastní lidské bytostné jádro, ale že toto jádro, bezprostředně než člověk vstoupí do života, je v duchovním světě. Tam se vybaví odpovídajícími silami z dřívějších životů. A potom toto duchovní bytostné jádro, pokud zdědilo formy jako formy tělesné a je složeno z fyzických látek, může pracovat na své přestavbě a výstavbě. Přetváří se a zvláště v prvních letech dětství se individuálně člení, takže se může stát použitelným nástrojem pro duchovno a duševno, co jako něco samo

statného do něho vstupuje. Proto se díváme na toto duchovno a duševno jako na něco samostatného. Je to to první v duchovní vědě, která na člověku pracuje tak, že člověk základ své postavy a svých látkových poměrů přejímá z dědičných vztahů; avšak do toho, co přejímá, je vpracovááno jemnější utváření podle měřítka duchovně-duševních vztahů. Přece však nevidíme, posuzováno duchovně-vědecky, duchovně-duševní bytostné jádro pracovat na lidské postavě tak, jako kdyby utvářelo celého člověka, ale tak, že uvnitř oné tělesnosti, která se dědí ve fyzickém světě, zůstává stále ještě tolik pohyblivosti a tolik vnitřní pružnosti, že se sem může vpracovat duchovně-duševní bytostné jádro.

Sledujeme-li takto člověka na zpět do dřívější doby, shledáme, že se na život ve smyslovém světě napojuje život v duchovnu mezi poslední smrtí a tímto zrozením, že se však potom opět napojuje předešlý pozemský život, nato opět duchovní život a tak dále. Když však pomocí prostředků, které má duchovní badatel k dispozici a které mají být ihned v návaznosti na tyto výklady charakterizovány několika rysy, obrátíme se zpět k dřívějšímu životu člověka, shledáme, že tato vtělení, tento vstup do fyzického těla v pravěku jakoby jednou ustanou. To, co můžeme nazývat duchovně-duševní bytostné jádro člověka, ovšem jinak, existovalo dříve než teď, kdy vstupuje zrozením do fyzického bytí. Ale přece jen existovalo a vystupovalo z duchovního světa, stejně tak jako vystupuje i teď, když se spojuje s poměry dědičnosti. Shledali bychom však, že v dávném pravěku toto jádro vyšlo původně z duchovního světa a zastihlo zemské poměry, které byly naprosto odlišné od poměrů současných. A duchovní věda nám ukazuje, že toto duchovní duševno skutečně zastihlo v pravěku takové zemské poměry, že tenkrát docházelo mnohem intenzivněji k utváření a přetváření toho, co bylo dáno jako tělesná postava člověku jeho duchovně-duševní bytosti. A v časovém sledu se dostává neustále dále zpět a konečně shledáme, že jsme sestoupili k takovému pravěku, v němž lidské duchovno a duševno nebylo ještě odkázáno na to, aby našlo takové hotové tělesné útvary, kam by mohlo vtisknout jemnější útvary mozku, systému žláz a tak dále. A jsme vedeni do pradávých dob, v nichž duchovno a duševno člověka zastihlo takové poměry, že bez pochodů současné dědičnosti a plození mohly být tehdejší hmotné poměry a zákony vytvářeny bezprostředně z duchovna. Tak nejsme zavedeni zpět k nějaké hypotetické formě, která měla mít kdysi smyslově-fyzické bytí, jak se domnívá Klaatsch pro starou dobu draků, ale jsme v pravdě vedeni k duchovní praformě. A v prvním vtělení člověka je zapotřebí vidět bezprostředně plastické vypracování tělesnosti v průběhu pokračují

cích zemských poměrů byly potom jen jakoby stále více přenášeny pevnější útvary lidské tělesnosti na to, co se dále dědilo, a pro toto vnitřní, ve vztahu k vnější tvořivé síle neustále slábnoucí duchovní bytostné jádro zůstala jen možnost pracovat uvnitř toho, co je dáno v rámci linie dědičnosti. Dnes duchovní duševno utváří, protože v linii dědičnosti zesláblo a už nemá sílu, aby modelovalo pozdější tělesnost, jen jemnější poměry: strukturu mozku, jemnější poměry krevního oběhu a systému žláz. Nalezne fyzické tělo, dané mu dědičností. Vraťme se však do pravěku. Najdeme tu úplně jiné poměry pozemského dění, úplně jiné poměry tělesnosti, v nichž duchovno v rámci tělesnosti nejen vytváří zbytek tělesných substancí, ale může tvořivě, bezprostředně vytvářet ze sebe celého člověka. Takže to, s čím se dnes setkáváme jako s formou člověka, musí v duchovně-vědeckém smyslu být považováno jako vykrystalizované z duchovna právě tak, jako vidíme dnes vykrystalizovat ze solného roztoku krystal soli, která získává svůj tvar z vnitřních zákonů tvoření. A jako není nutné, aby kostky soli, které se všechny vnitřním utvářením navzájem rovnají, pocházely z jediné kostky, stejně tak není nezbytné, když necháme působit tyto duchovně-vědecké úvahy na svou duši, myslet na to, že existuje tělesné pokrevní příbuzenství se zvířaty, když to, co člověk dnes obnáší ve svých tvarech, ve stavbě kostí a ve stavbě ostatních orgánů, připomíná poměry a funkce zvířat, které mají podobné tvary. Totožnost tvarů je nutno svést na vytrysknutí tohoto tvarového principu, který můžeme dnes ještě poznat bezprostředně jako duchovno a duševno. Do detailů je to rozvedeno dále v mé Tajné vědě v obryse.

Měla by být položena otázka, jak duchovní věda vede člověka zpět k duchovní prapostavě, k praformě člověka, která je sama v sobě duchovní, avšak tak silně je proniknuta silami, že ještě ovládá hmotu. A vedle toho by mělo být poukázáno, jak přírodní věda praformu, k níž je sama vedena a jež není podobná opici, musí utvářet jen z hypotetické myšlenky. Ale přírodní věda ještě myslí, že tato praforma musela působit jako materiální bytost v pravěku. Působila jako materiální bytost v pravěku právě tak málo, jako například dnes člověk, když spí, když jako duchovně-duševní bytost opustí tělo a jako materiální bytost po dobu od usnutí k probuzení reguluje určité produktivní poměry. Zatímco dnes duchovní duševno během spánku ještě více působí než během denního bdění, totiž odstraňuje únavu, tak musíme to, co je tvořivé v člověku, co odstraňuje únavu během spánku, si v pravěku myslet tak zesílené, že to mohlo vyvolat celého člověka v jeho tvarových poměrech.

Když se pak zeptáme jaký má celý vývoj smysl, tak musíme říci: V podstatě

nám už dnešní bytost člověka neukazuje ve smělych hypotézách, ale pozorováním bez předsudků v čem záleží smysl takového vývoje. Pozorujeme-li člověka v průběhu jeho života, což jsme také zde již učinili, jak svým vědomím, svým současným já si vzpomíná na své dětství, tak se vlákno vzpomínky jednou přetrhne a pro obyčejné vědomí si pak můžeme nechat vyprávět jen od rodičů, sourozenců a tak dále, co s námi bylo do tohoto okamžiku; jinak by pro nás začínal náš život později. Copak ještě v těchto dobách, na něž si nemůžeme vzpomenout, neexistovala v pološerém, jakoby spícím životě dítěte duchovně-duševní bytost? Existovala. Byla dokonce silnější a mocnější v prvních dětských letech než později, pokud jde o vnější působivost. Dříve než vystoupilo vědomí já u člověka, pracovala tato snově činná lidská bytost právě na jemnějším utváření mozku a na jemnější lidské tělesnosti. A protože tam vysílala své síly, nevznikla ještě vnitřní lidská duševní bytost s vědomím já. Když pak člověk ze své duše vytvořil jemnější struktury své tělesnosti, proměnila se tato tělesnost na člověka a zvnějšku pracovala na tom, co vzniklo jako vědomý vnitřní duševní život. Tak vidíme, že musí existovat slabší tvořivá síla duchovna-duševna pro vnější postavu, aby mohla vzniknout jako vědomí. Proto není protismyslné, když duchovní věda se časově vrací nazpět a na duchovno a duševno se dívá tak, že nejprve tvořivě vznikla organizace člověka a když přijala vhodnou formu, která se udržela dědičností po generace, mohly se duchovně-duševní síly stáhnout na vnitřní život, na vědomý a stále vědomější lidský duševní život. Tak popravdě toto duchovně-duševní bytostné jádro člověka ve vztahu k vnějším utvářejícím poměrům jen zesláblo; avšak co se ztratilo a co bylo odevzdáno dědičnosti, to vystoupilo v silách vědomí, jež se dále vyvíjejí v kulturních procesech.

Musí nás zajímat, jak vůči tomuto utváření člověka je nutno představovat si původ zvířecího světa. I zde může být jen stručně řečeno něco, co je v Tajné vědě dále rozvedeno. Můžeme říci, že zemské poměry, do nichž se člověk musel vpravit, se utvářely dříve než vznikla lidská tělesná forma. Člověk vstoupil v určitém okamžiku ze světa nadsmyslového do světa smyslového, takže vpracoval do tělesnosti v určité době duchovní-duševno jako čistě duchovní praformu. Teprve potom mohl vystupovat jako tělesná bytost. A my si musíme to, do čeho ji vpracovával, představit jako úplně něco jiného než pozdější tělesné formy, totiž jako formy pohyblivé, plastické. A tyto plastické formy utvářel člověk v době, v níž to bylo možné pro lidské formy. Neboť pro zvířecí svět z hlediska duchovní vědy platí, že se v podstatě v dřívější zemské době zvířecí forma vetvářela do smyslové hmoty; nemohla čekat, až nastaly podmínky, které daly vzniknout dnešní formě člověka. Člověk rovněž

čekal, až bude země zralá, aby se to, co se zrcadlilo v jeho duchovnu, mohlo vtisknout do plastické organické hmoty jako dnešní lidská tělesná forma. Zvířata dosáhla tělesné formy dříve a v jiných poměrech. A to způsobilo, zatímco i u nich byla praforma duchovní, že toto v mnohem užších poměrech pracující duchovno a duševno zvířete se objevilo ve zvířeti v jiné formě. Proto je nutno ve zvířatech vidět bytosti, které si člověk jaksi předeslal do zemského bytí a které, protože se nevtělily do poměrů, do nichž se vtělil člověk, musíme vidět ve starých, pozdějším poměrům na zemi nepřizpůsobených formách.

Nyní se jedná o to, když duchovní věda chce myslet přísně přírodovědecky, že nebude myslet jen podle své logiky výlučně ve smyslu přírodní vědy, že musí nejen svou logiku zařít v intencích přírodní vědy, neboť jste si asi povšimli, že právě uvedené výklady jsou myšleny nejen přísně přírodovědecky, ale že skutečnosti přírodní vědy poukazují výhradně na to, co bylo dnes řečeno: Ty formy, které přírodní badatelé vyvozují ze skutečností jako praformy a představují šije materiální smyslově, musí být proměněny v duchovně-duševní formy, které vedly k dnešní formě člověka jen tím, že se vtělily později do zemských poměrů jako formy zvířecí. Přírodní výzkum nedokazuje své výsledky pouhou hypotézou, ale i pokusem, experimentem. Ani v tomto ohledu nezaostává duchovní věda za přírodní vědou. Již v dřívějších přednáškách se poukazovalo na to, jak se může člověk dále vyvíjet pokud jde o duchovno a duševno jak intimními duševními pochody - meditací, koncentrací a pod. - může působit na své duchovno a duševno, že se stane mnohem mocnější, mnohem silnější než v normálním životě. Dnes se může poukázat pouze na to, že myšlenky v meditativním životě se musí zrodit ze svobodné lidské vůle, mají-li z člověka vychovat duchovního badatele, zatímco všechny ostatní myšlenky jsou vytvářeny z okolních poměrů. Začne-li člověk s plnou vytrvalostí se oddávat takovému meditativnímu životu, zakotví-li svou svobodnou vůli do středu svého duševního života určité představy, pocity nebo impulzy vůle, dosáhne toho, že vymaní své duchovno a duševno z tělesnosti, a může pak, jakkoli je to dnes zesměšňováno a pohrdá se tím, dospět k niternému životu, kdy ví: Teď žiji ve svém duchovně-duševním bytostném jádru a jsem tak ve spojení s duchovním světem. Neprožívám svými smysly nebo rozumem, který je vázán na mozek, ale prožívám v sobě duchovně-duševního člověka, který se vymanil ze svého fyzického těla, dokonce ze svého mozkového nástroje. Můžeme se domnívat, že člověk v prvních stádiích takového vytržení má pocit, není-li ještě dosti pokročilý: Prožíváš nyní vnitřní duchovní život, avšak nemůžeš si jej představit, nemůžeš jej proměnit do po

jmů. Je to přechodný stav, který se mnohému může jevit opravdu povážlivý. A je pravda, když se pokládáme jinak za rozumnou bytost, když si můžeme vyvodit pojmy ze svého prožívání, je to nyní něco, když nemůžeme věci vtělit do pojmů, vůči čemu se nemůžeme pokládat za rozumného člověka, ale za idiota, když něco podobného prožíváme: Právě něco prožíváš, ale nemůžeš to pochopit!

Ať to zní sebepodivněji, člověk se pak stává v určitém vyšším smyslu po nějakou dobu jakýmsi idiotem. Když však jdeme dále, tak přetváříme toto duchovně-duševní bytostné jádro tak, že dostává ještě mohutnější síly, totiž vědomě se účastní toho, co vykonává duchovně-duševní bytostné jádro, co však jinak je nevědomé. Zatímco v raném dětství pracujeme nevědomě na své vnější konfiguraci, pozorujeme, když jsme po určitý čas prováděli svá cvičení, že duchovně-duševní jádro posilujeme tak, že nyní vědomě tím, že pracujeme na své organizaci mozku, tvoříme orgán; takže v tomto okamžiku můžeme pochopit, co jsme dříve pochopit nemohli, a dostat do vědomí, co prožíváme. Na tom spočívá sdělitelnost duchovní vědy. Co můžeme zřít v prvních dobách duchovně badatelského prožívání, je tak neurčité, naprosté prožívání v novém živlu bytí, že to nemá vůbec žádné pojmové obrysy. Kdybychom však zůstali jen takoví, tak bychom nemohli sdělovat duchovní vědu. Můžeme ji sdělovat teprve tehdy, když můžeme tyto zážitky uložit do vědomí a vyjádřit je v pojmech. To však můžeme jen prostřednictvím mozku. Proto musí duchovní badatel svůj mozek vědomě přetvořit; proto pociťuje svůj mozek nejdříve jako špalek, který musí teprve přetvořit.

Tak můžeme říci: V tomto vyšším lidském vývoji můžeme jasně prožít činnost člověka a jeho duchovní bytosti jako experimentální úsilí na konfiguraci, na organizování hmoty. Vyšší duchovní poznání postupuje vždy tak, že lidský duchovní život, který existuje teprve v duchovnu, je do hmoty vpracováván. Vidíme, jak lidská duše, která si na určitém stupni uvědomí sebe samu, pokračuje v procesu, který se odehrává na počátku lidského vývoje v duchovním světě. Nás potom odkazuje to, co člověk prožívá jako duchovní badatel, když po dlouhou dobu vytváří ony uvedené metody, na duchovní původ člověka v jeho vývoji. Jak se člověku v jeho každodenním životě mezi zrozením a smrtí objevují dřívější stavy ve vzpomínce, že ví, když dosáhl padesáti let, co prožil ve dvaceti, třiceti letech a tak dále, a jeho vědomí se rozšiřuje nazpět, tak je vědomí člověka meditacemi a koncentracemi rozšiřováno nazpět za zrození do oblastí, které nám jsou jinak zcela ukryté, držíme-li se jen mozku v pozemsky tělesném stavu. Zde se dotýkáme bodu, který je dnešnímu vědomí člověka ještě zcela vzdálen, pro který však tu bude porozu

mění v poměrně krátké době, až bude kultura oplodněna duchovní vědou. Dotýkáme se úseku, který můžeme nazvat vyvedení lidského vědomí za hranice mozku a smyslů. Tím dosáhneme rozšíření vzpomínek na současný život a na rozšíření vědomí pro duševní a duchovní pochody. Tyto duševní a duchovní pochody jeví se pak ve skutečnosti tak, že se dá říci: Nepracuje se pouze s logickými závěry, jak to činí geologie, paleontologie, srovnávací anatomie a tak dále, ale pracuje se se skutečnostmi, které se nám duchovně jeví jako vzpomínky na dřívější doby našich dnů na zemi. Duchovní zření se rozšiřuje. A když se vytváří duchovně-duševní bytostné jádro, jde vnitřnímu prožívání vstříc a je nám opravdu před duchovní oko vyčarován onen původní duchovní stav našeho pozemského života. V něm pak nejsou obsaženy formy bytostí, jak je pozorujeme kolem nás, ale oněch bytostí, jež ještě nepřijaly žádnou formu. Jak by se vyjímal, kdybychom vnímali krystal, který ještě nepřijal svou podobu, a zasahoval by do vývoje. Učíme se poznávat, co je skryto v člověku, nehledě k tělesným silám formy jaký člověk je, aniž musíme brát ohled na tělesno, které spočívá v dědičnosti. Poznáme je duchovně-duševně, a můžeme si pak udělat představu, jaký byl člověk v době svého zrození, když se poprvé vpracovával do tělesna, vytvářeje tak formu, a vtělil se do smyslového světa.

Tím je uveden výsledek, který může každý člověk přezkoušet, chce-li prokázat nutnou výdrž a odvalu, jež jsou nezbytné k takovému experimentu na sobě samém. Prožije-li totiž člověk své duchovně-duševní bytostné jádro, pak neprožije dříve, než ho pochopí, něco, s čím se setkává jako s něčím naprosto cizím, přestože se nezrodil ze smyslového prostředí, ale jako něco, co vzniká jako něco naprosto nového, o čem však cítí: Je to příbuzné s tvou celou nejnítěnější přirozeností, co cítíš jako nejnítěnější prvek. To jsi ty sám jako věčná podstata, co jako první, jako věčné je základem veškerého vnějšího tělesného uspořádání. Cítíme, že v tomto okamžiku nestojíme proti celému člověku smysly, ale duchovně. A tu se najde pozoruhodná možnost srovnání s tím, s čím se setkáváme v každodenním životě. Duchovní badatel prožije, že nemůže říci; co tu vytváří, je ve spojení s jeho mozkiem nebo s jeho okem a tak dále, ale musí říci: Je to v souvislosti s celým člověkem. Je to podobné tomu, jako když v obyčejném životě pozorujeme dítě. Tu vidíme, že dítě se vlastně směje a pláče jinak než dospělý člověk. Dítě se směje a pláče celým tělem. To, co se u dospělého uskutečňuje jen výtokem slzných žláz, jde u dítěte až do celého organismu. Cítí se otřesen tím, co je vyjádřeno v pláči. Tak je tomu i při smíchu: Dítě se směje celým tělem, kdy třeba dospělý protáhne koutky úst. To můžeme pozorovat i v následujícím životě. Tím, co

uchvátí duši, je uchvácen celý člověk; teprve pak to uchvátí slzné žlázy nebo svaly smíchu. Ovlivnění se specializuje na zvláštní orgán. Sledujte, jak nějaký čas v životě při dojetí, které pociťujete, cítíte v hrudi něco jako tíseň, jako napětí. Později v životě se to koncentruje na tichý pocit v hrtanu, který může člověk vysledovat, když dává pozor. Při celkovém pohnutí člověka vychází najevo, co se specializuje. Duchovno-duševno se vypracovává z celé lidské bytosti a specializuje se pak na jednotlivé části. Proděláváme přesně tentýž proces jako duchovní badatel. Cítíme v sobě vyvíjet se druhého člověka. Cítíme, že tento vnitřní člověk, který v nás žije jako duchovní bytost, pracuje jen menší měrou na vytvoření fyzického organismu, než pracoval původně na počátku zemského vývoje.

Uvedl jsem vám jednotlivé skutečnosti, které mohou sloužit jako podpora tvrzení, že člověk -jak přírodní věda věří ještě dnes, i když její výsledky ji nutí ke zcela jiným myšlenkám - když je přiveden nazpět k původu svého pozemského bytí, že se dostává k původní životní formě, která byla sice od dnešní formy odlišná, ale přece jen by to byla ještě smyslová lidská nebo zvířecí forma. Ale ukazuje se nám, že jsme přivedeni zpět k takové praformě, která je duchovně-duševní, a že vůbec dříve než bylo možné vytvoření první fyzické lidské formy, člověk existoval jako duchovně-duševní bytost. I v tomto ohledu je člověk tvorem vytvářejícím se ze svého nejniternějšího, duchovně duševního bytostného jádra, bytostí, která si určuje svou formu podle podmínek, které má v duchovnu a duševnu. Duchovno a duševno se nám však ukazuje i pro člověka v minulosti jako původní. Duch se nám představuje jako něco tvůrčího; později se nám projeví i to, s čím se setkáváme jako s materiálním životem ve vnějším světě, jako vytvořeném z ducha.

Dnes se mělo jednat jen o to uvést vám před váš duševní obzor tuto zvláštní kapitolu o původu člověka zpátky až k bodu jeho vývoje, kdy člověk ještě nebyl smyslovou, ale duchovně-duševní bytostí. Půjde-li přírodní věda cestami, které byly dnes naznačeny a kterými doposud šla, tak se s duchovní vědou setká. Kdo proto dnes už pozoruje věci bez předsudků, bude muset říci: Tak se tedy jen zdálo, jako kdyby se mohl člověk zavést zpátky na zvířecí původní formy, ano jako kdyby se tedy duchovno a duševno mělo pokládat jen za výtvar fyzických forem. Musí se však říci obráceně: To, o čem se věřilo, že bylo výsledkem smyslového bytí, ukazuje se jako původní, jako tvůrčí a smyslové bytí jako výsledek. Člověk je všude, kde může smysly vnímat a rozumem myslit, veden k duchovnu. A kde pozná ducha v jeho věčnosti, k čemuž se ještě vrátíme, bude se cítit zakotven v duchovnu a duševnu světa, v průběhu věčnosti.

Všechno pochází z ducha. To je poznání duchovní vědy. A protože z ducha všechno pochází a hmotné bytí je průchozím obdobím, v němž si máme osvojit síly, které si jinde osvojit nemůžeme, tak pociťujeme hmotné bytí jako průchozí bod k životu v budoucnosti proniknuté duchem. Jako pozemské vtělení člověka začalo tím, že vzešel z čistě duchovního bytí, tak skončí, až splní svou úlohu, totiž dát člověku to, co se mu vtiskne, aby to vzal sebou do duchovního světa. Jako člověk se po každé smrti vrátí do zemského bytí, aby vytvořil to, co předtím ještě nemohl vytvořit, když hledíme zpět na začátek vtělení, tak do budoucnosti hledíme s předstihem na konec vtělení, tím však také na opětné přijetí člověka do duchovního světa.

Z ducha pochází všechno. V duchu žije duše člověka, která se v něm cítí plná síly. Vráť se k duchu, až dosáhne svého cíle na zemi a dobude to, co může dát tělesno. Z ducha skrze hmotu k duchu! To je velká, významná životní odpověď, kterou duchovní věda může dát na otázku o původu člověka.